

УДК 821.161.2-1Франко1/.7].08
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-22>

Ірина ШМІЛИК,
orcid.org/0000-0002-3289-7997
кандидат філологічних наук,
старший викладач катедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) shmilykira@ukr.net

ДИНАМІКА СЛОВОФОРМ У ПРИЖИТТЄВИХ ВИДАННЯХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ І. ФРАНКА

У статті вказано на актуальність теми, оскільки ще не було здійснено ґрунтовного опису мовних особливостей прижиттєвих видань поезій Каменяря на морфологічному рівні. Мета статті – охарактеризувати динаміку іменникових, прикметникових та займенникових словоформ у прижиттєвих збірках І. Франка, простежити етапи мовної еволюції письменника. Джерельною базою для написання цієї статті послужили прижиттєві видання поетичних збірок І. Франка: «Баляды и рассказы» (1876), «З вершин і низин» (1887, 1893), «Зівяле листє» (1896, 1911), «Мій Измарагд» (1890), «Из днів журби» (1900), «Semper tiro» (1906), «Давнє й нове» (1911), «Из літ моєї молодости» (1914).

Зазначено, що протягом усього свого життя І. Франко прагнув до творення загальноукраїнської літературної мови, тому постійно працював над мовою своїх творів, перевидавав збірки своїх поезій з численними мовними правками. Під час дослідження прижиттєвих збірок Каменяря, виявлено таку динаміку словоформ: I) іменникові словоформи: I відміна, ж.р., О.в.: -ой → -ов (силою→силов); I відміна, ж.р., М.в.: -и → -і (на землі→на землі); II відміна, Р.в. мн.: -ей → -ий (очей→очий); III відміна, Р.в. мн.: -ий→-ей (грудий→грудей), а також -ей →-ий (властей→властий); III відміна, Р.в. мн.: -ів → -ий (з пристрастів →з пристрастий); множинні іменники, Н.в.: люде→люди; множинні іменники, Р.в.: -ей →-ий (людей→людий); 2) прикметникові словоформи: ч.р., Н.в. одн. сучасної м'якої групи флексія -ий →-ій; ж.р., Р.в. одн.: відмова від флексії -ой (жидівської мести→жиди мести); ж.р., О.в. одн.: -ой → -ов (тремтячой→тремтячов); 3) займенникові словоформи: особовий займенник я у Д.в. мні→мені, мені →міні, мні → міні, міні →мені, ми→мені; особовий займенник він, вона у Р., З.в.: го → його, него, его, єї → нього, його, її, її →єї; особовий займенник він у Д. в.: му→єму, му → йому; зворотний займенник себе в Д.в.: дь собъ →до себе; редульовану форму вказівного займенника тоту замінено на прикметник буйну.

На основі описаного матеріалу простежено такі етапи мовної еволюції І. Франка: 1) відмова від етимологічного правопису на користь фонетичного; 2) відмова від словоформ, спровокованих впливом язиччя, на користь говіркових; 3) відмова від вузьких говіркових форм; 4) заміна деяких літературних форм на говіркові, особливо у збірках пізнього періоду; 5) відмова від окремих форм, притаманних для східноукраїнського варіанта, на користь західноукраїнського; 6) варіантне вживання говіркових словоформ та словоформ, притаманних західно- та східноукраїнському варіантам літературної мови.

Ключові слова: поезія І. Франка, прижиттєві видання, іменникові, прикметникові, займенникові словоформи, мовна еволюція.

Ірина SHMILYK,
orcid.org/0000-0002-3289-7997
Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Language
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) shmilykira@ukr.net

DYNAMICS OF WORD FORMS IN LIFE EDITIONS OF I. FRANKO'S POETIC WORKS

The article points out the topicality of the theme, as a detailed description of the linguistic features of lifelong editions of Kamenyar's poems at the morphological level has not yet been fulfilled. The purpose of the article is to characterize the dynamics of noun, adjective and pronoun word forms in Ivan Franko's lifetime collections, to trace the stages of the writer's linguistic evolution. The source basis for writing this article was the lifetime editions of I. Franko's poetry collections: «Balady I roskazy» (1876), «Z vershyn I nyzyn» (1887, 1893), «Ziviale lystia» (1896, 1911), «Mii izmarahd» (1890), «Iz dnyv zhurby» (1900), «Semper tiro» (1906), «Davnie I nove» (1911), «Iz dnyv moiei molodosti» (1914).

It is noted that throughout his life I. Franko sought to create an all-Ukrainian literary language, so he constantly worked on the language of his works, republished collections of his poetry with numerous linguistic edits. During the study of Kamenyar's lifetime collections, the following dynamics of word forms was revealed:

1) noun word forms: I declension, feminine gender, instrumental case: -oi → -ov (syloi → sylov); I declension, feminine gender, locative case: -y → -i (na zemly → na zemli); II declension, genitive case, plural: -ei → -yi (ochei → ochyi); III declension, genitive case, plural: -yi → -ei (hrudyi → hrudei), as well as -ei → -yi (vlastei → vlastyi); III declension, genitive case, plural: -iv → -yi (z prystrativ → z prystrastyi); plural nouns, nominative case: liude → liudy; plural nouns, genitive case: -ei → -yi (liudei → liudyi); 2) adjective word forms: masculine gender, nominative case, singular, modern soft group inflection -yi → -ii; feminine gender, genitive case, singular: refusal of inflection -oi (zhydivskoi mesty → zhyda mesty); feminine gender, instrumental case, singular: -oi → -ov (tremtiachoi → tremtiachov); 3) pronoun word forms: personal pronoun I in Dative case. mni → meni, meni → mini, mni → mini, mini → minii, my → menii; personal pronoun he, she in genitive and accusative case: ho → yoho, neho, yeho, yei → nioho, yoho, ii → yeii; personal pronoun he in Dative case: mu → yemu, mu → yomu; reflexive pronoun sebe in Dative case.: dъ събъ → do sebe; the reduplicated form of the indicative pronoun totu was replaced by the adjective buinu.

On the basis of the described material the following stages of I. Franko's linguistic evolution are traced: 1) refusal of etymological spelling in favor of phonetic; 2) rejection of word forms, provoked by the influence of paganism, in favor of colloquial; 3) rejection of narrow colloquial forms; 4) replacement of some literary forms with colloquial, especially in collections of the late period; 5) abandonment of certain forms inherent in the East-Ukrainian dialect in favor of the West-Ukrainian one; 6) variant use of colloquial word forms and word forms inherent in the West and East Ukrainian variants of the literary language.

Key words: I. Franko's poetry, lifetime editions, noun, adjective, pronoun word-forms, linguistic evolution.

Постановка проблеми й аналіз досліджень.

Постать І. Франка-мовотворця була й залишається в центрі уваги лінгвістів. Сучасна мовознавча франкіана охоплює широкий науковий спектр: лексику поетичних творів (В. Грещук, І. Ковалик, І. Ощипко, Л. Полюга), текстологію та лексикографію (С. Бук, З. Терлак), лінгвостилістику (О. Сербенська, В. Статєєва), ономастику (О. Сколоздра-Шепітко), синтаксис (І. Петличний, О. Труш, Н. Фарина), термінологію (І. Кочан), мовно-правописне редагування літературної та наукової спадщини (М. Білоус, Л. Невідомська), дослідження фольклорного мовлення та діалектних особливостей (Г. Гримашевич, Я. Закревська, В. Лев, І. Матвіяс, М. Онишкевич, С. Рабій-Карпинська, І. Ціхоцький), формування української літературної мови (О. Гузар, М. Лесюк, Г. Мацюк, Т. Панько, Л. Ткач, З. Франко) тощо. Але на сьогодні не до кінця висвітлено роль поетичного доробку І. Франка в становленні єдиної української літературної мови, оскільки ще не було здійснено ґрунтовного опису мовних особливостей прижиттєвих видань поезій Каменяра в граматичному аспекті. Виникає необхідність поглиблено опрацювати творчу спадщину письменника з погляду морфологічних особливостей та інтерпретувати їх у контексті становлення його думок на шляхи розвитку української літературної мови. Це й зумовлює **актуальність** наукового дослідження.

Мета статті – охарактеризувати динаміку іменникових, прикметникових та займенникових словоформ у прижиттєвих збірках І. Франка, простежити етапи мовної еволюції письменника.

Виклад основного матеріалу. У поетичному доробку І. Франка близько півтисячі окремих ліричних та ліро-епічних творів, частина з яких

виходили за життя поета в 10 збірках (з урахуванням перевиданих). Ранні вірші згруповані у збірці «Баляды и росказы» (1876) (далі – БР), а також в останній збірці «Із літ моєї молодости» (1914) (далі – ІЛМ), яка є перевиданням доповненої та переробленої збірки «Баляды и росказы». Ці дві збірки відображають еволюцію І. Франка як мовознавця, його спробу унормування української літературної мови: від етимологічного правопису до фонетичного, від говіркових форм до нормативних для західно- та східноукраїнського варіантів літературної мови. Позиція І. Франка щодо правописної системи зводилася до вимоги відтворити нею національну специфіку мови в усіх виявах. «Учений повсякчас відстоював необхідність наукового, системного підходу до тих можливостей, що несуть у собі і фонетичний, і етимологічний принцип правопису. І це не випадково саме концепція І. Франка відіграла значну роль в утвердженні фонетичного принципу українського правопису, до деякої міри зберігаючи і морфологічні, і етимологічні засади його вироблення» (Гузар, 1998: 721).

Протягом усього свого життя І. Франко прагнув до творення загальноукраїнської літературної мови, тому постійно працював над мовою своїх творів, «поправляв скрізь, де це тільки було можливо», перевидавав збірки своїх творів «з численними поправками язовими» (Корнієнко, 1956: 20), про що неодноразово зауважував у передмові до перевидань, що призводило до наявності кількох редакцій одного поетичного твору. Це, зокрема, стосується збірки «З вершин і низин» (далі – ЗВН) (1887), яка стала найбільшим набутком у розвитку української поезії після Т. Шевченка і водночас – першим авторським підсумком поетичної діяльності І. Франка за

двадцять років. У «Передньому слові» до другого доповненого видання, яке вийшло друком 1893 року, І. Франко «користувався авторським правом і, не тикаючи основної думки, підправляв мову, которое вироблене до ступня мови літературної за останніх 20 літ все ж таки значно посунулось наперед» (Франко, 1893: 4). Поет вказував, що в його «давніших віршах мова не все чиста» та пояснював це тим, що «особисто переходив деякі такі ступні розвитку [...], де панувало намагане притлумити почуте живої, чистої народної мови, котре з малку ще було у мене сильно розвигте. На мні в мініатурі повторилось те, що в великім розмірі бачимо на всій галицько-руській літературі: школа, граматики і спори язикові прибили і закаламутили чистоту народної мови» (Франко, 1893: 4–5).

Участь І. Франка у дискусії 1891 року також стала поштовхом до виправлення творів, зокрема і поетичних. Відповідно, пізніші поетичні твори репрезентують удосконалення мови І. Франка, що зумовлено титанічною працею над мовою своїх творів і «послідовних редакцій цієї мови в напрямі наближення її до великоукраїнської» (Шерех, 1946: 79). У 1896 році Іван Франко опублікував ліричну драму «Зів'яле листе» (далі – ЗЛ), яку згодом було перевидано 1911 року в Києві. У «Передньому слові до другого видання» І. Франко коротко зазначив, що «де можна поробив язикові поправки, хоч се не скрізь було можливе» (Франко, 1911: 8). У проаналізованих поезіях із цих двох видань засвідчено не тільки особливі відмінкові форми іменних частин мови, а й динаміку змін у їх використанні (у порівнянні зі збіркою «З вершин і низин»).

Поетична збірка «Мій Ізмарагд» (далі – МІ) (1898) стала наступницею громадсько-політичного спрямування «З вершин і низин» та інтимного чуття «Зів'ялого листя» І. Франка (Вербицька, 2011: 39). 1911 року виходить друком друге, розширене видання під назвою «Давне і нове» (далі – ДН), однак у «Передньому слові» увагу звернено здебільшого на «характер збірки» і немає жодних зауваг щодо мови поезії (Франко, 1911: III–V). Окремі цикли зі збірки «Мій Ізмарагд» (66 поетичних творів), поезії з якої зазнали певних мовних правок, І. Франко доповнив новими віршами (114 поетичних творів).

Свідченням невинного розвитку І. Франка як поетичного генія є наступна збірка «Із днів журби» (далі – ІДЖ) (1900), яка репрезентує мовний феномен Каменяра. Спроби поета кодифікувати єдину літературну мову виявляються в поєднанні західноукраїнського та східноукраїн-

ського варіантів української літературної мови. Наступною з-поміж досліджуваних прижиттєвих видань є збірка поезій «Semper tiro» (далі – ST), яка вийшла друком 1906 року. У цих поезіях простежуємо подальші спроби унормування іменникових форм при словозміні, у якій чітко поєднуються два варіанти української літературної мови.

Отже, досліджуючи прижиттєві видання поетичних творів Каменяра, ми виявили таку динаміку словоформ:

1. І відміна, ж.р., О.в.: перше видання збірки «З вершин і низин» флексія *-ой* – друге видання збірки «З вершин і низин» флексія *-ов*: *Так і груди землі дише-двигась силой/силов чудною, оживующою* (ЗВН, 1887: 5; ЗВН, 1893: 12); *Нічкою темною тихо пливеш ти стежкой/стежков тасмною* (ЗВН, 1887: 63; ЗВН, 1893: 36).

2. І відміна, ж.р., М.в.: широко представлена флексія *-и* в ранніх поезіях із збірки «З вершин і низин» (1887, 1893): *Під час розруху цілого лежав простертий на землі* (ЗВН, 1887: 178; див. також: ЗВН, 1887: 45; ЗВН, 1893: 43); *У псарни клекотить, мов жорна* (ЗВН, 1887: 209); *У кухни сплять лакеї* (ЗВН, 1887: 233); *А станеш у полі отак на межі* (ЗВН, 1893: 195); *Ні люду за много на нашій рілі* (ЗВН, 1893: 196); *Наскрізь промоклі в темній пуци* (ЗВН, 1893: 203); *У семінарії духовній, мов у Христовій чаши* (ЗВН, 1893: 206); *По вечери помолившись зараз спати всі пішли* (ЗВН, 1893: 277); *Знать бачити горя не хочеш, що ми ту в тій хвили терпим* (ЗВН, 1887: 32; див. також: ЗВН, 1887: 150, 152, 167); *По хвили відізвалясь знову* (ЗВН, 1887: 241; див. також: ЗВН, 1893: 138). Поодинокі випадки в наступних поетичних збірках свідчать про поступову відмову І. Франка від діалектних словоформ.

3. II відміна, Р.в. мн.: у збірці «Мій Ізмарагд» флексія *-ей* → у доповненому перевиданні «Давне і нове» флексія *-ий*: *Та сльози щирії з очей/з очий біжать* (МІ, 1898: 10; ДН, 1911: 107; див. також: МІ, 1898: 10; ДН, 1911: 16; МІ, 1898: 64; ДН, 1911: 69); *Зітхаючи глибоко, мовчки ще раз обходять коней/коний конюхи* (МІ, 1898: 150; ДН, 1911: 150).

4. II відміна, Р.в. мн.: форма *братей* у збірці «Балади и розказы», а в останній збірці «Із літ моєї молодости» змінено на *братий*: *На горах Дніпровскихъ градъ Кієвъ стоить, а въ городъ тѣмъ троє братей княжить* (БР, 1876: 5) → *На горах Дніпрових град Київ стоить, а в городі тім троє братий княжить* (ІЛМ, 1914: 55).

5. III відміна, Р.в. мн.: флексію *-ий*, яку зафіксовано в другому виданні збірки «З вершин і низин», змінено на флексію *-ей* у наступних при-

життєвих виданнях: *Припадь істотою цілов природі до грудий* (ЗВН, 1893: 37); *Природі мамі до грудей прилинь* (ІДЖ, 1900: 27). Також виявлено заміну флексії *-ей* на *-ий* («Мій Ізмарагд» → «Давне і нове»): *властей* → *властий*, *костей* → *костий*, *пядей* → *пядий*, *страстей* → *страстий*. Вона... холодна тінь під *страстей/страстий* сквар (МІ, 1898: 26; ДН, 1911: 31); *Від слона на тисяч пядей/пядий*, *від коня на сто тікай* (МІ, 1896: 46; ДН, 1911: 55); *Властей/властий* чекають (МІ, 1896: 127; ДН, 1911: 135); *Я за весь день охляв, не чую костей* (МІ, 1896: 138); *І спалив його все тіло, тільки костий не торкнув* (ДН, 1911: 125).

6. III відміна, Р.в. мн.: у збірці «Зівяле листе» зафіксовано зміни флексії *-ів* (1896 р.) на *-ий* (1911 р.): *Та з пристраств / з пристрастий* пекла ти вивів людей (ЗЛ, 1896: 102; ЗЛ, 1911: 102); *Поклін тобі, світлий, від бідних, блудних, що в пристраств / в пристрастий* путах ще бють ся міцних! (ЗЛ, 1896: 103; ЗЛ, 1911: 103).

7. Множинні іменники, Н.в.: У збірках «Мій ізмарагд» та «Давне й нове» автор уживає різні форми. У першій збірці – тільки форму *люде*, незалежно від віршованих потреб, а в другій збірці – лише форма *люди*, наприклад: *По садку проходять люде/люди* (МІ, 1898: 15; ДН, 1911: 19); *Вчасно спати йдуть робучі люде/люди* (МІ, 1898: 135; ДН, 1911: 139); *Не є/Теж вовки, а люде/люди як і ми* (МІ, 1898: 142; ДН, 1911: 144); *Тут по лісах блукають дикі люде/люди* (МІ, 1898: 168; ДН, 1911: 161).

8. Множинні іменники, Р.в.: у перевиданні поезій зі збірок «Мій Ізмарагд» → «Давне і нове» флексію *-ей* змінено на *-ий*: *Коли побачиши, як отих людей/людей* держать і лають і в реєстри пишуть, як матері у виходах *дітей/дітний* зацятькують, годують і колишуть (МІ, 1896: 159; ДН, 1911: 156); *Міліони людей/людей* можу вбить, погубить (МІ, 1896: 113; ДН, 1911: 115; див. також: МІ, 1896: 49, 62, 88, 89; ДН, 1911: 57, 68, 99, 149, 155); *Сім штук дітей/дітний*, *Онициха й Чаплиха і Хруц старий там вмерли* (МІ, 1896: 166; ДН, 1911: 156; див. також: МІ, 1896: 89, 159, 166; ДН, 1911: 100, 155, 159); *А грошей/гроший* нема тай нема (МІ, 1896: 132; ДН, 1911: 160).

9. Прикметник, ч.р., Н.в. одн. сучасної м'якої групи флексія *-ий* (у ранніх збірках): *завтрішній, літного, могутня, послідна*. Закінчення *-ий* переважає в пізніших виданнях, зокрема в збірці «Semper tūro».

10. Прикметник, ж.р., Р.в. одн.: у перевиданні збірки «З вершин і низин» 1887→1893 р. відмова від використання словоформи із закінченням *-ой*:

Чимало горя перенести і панських кар, жидівської мести (ЗВН, 1887: 144) → *Чимало горя перенести і панських кар, і жида мести* (ЗВН, 1893: 232).

11. Прикметник, ж. р., О.в. одн.: у перевиданні збірки «З вершин і низин» (1887→1893 р.) флексія *-ой* → *-ов*: *І сивий як голуб, тремтячой/тремтячов* ногою ступає долів (ЗВН, 1887: 30; ЗВН, 1893: 232); *І так ми далі йдем В одну громаду скуті всесильной/всесильнов* думкою (ЗВН, 1887: 69; ЗВН, 1893: 55); *Як ми собак в день волі даної побили, собачой/собачов* кровю освятили свободу (ЗВН, 1887: 211; ЗВН, 1893: 369).

12. Особовий займенник *я* у Д.в.: у збірці «Баляды и рассказы» фіксуємо *мені* і *мні*, а в доповненому виданні збірки «Із літ моєї молодости» *мні* → *мені*: *Вмираючи, мєнѣ* тягарь онѣ наложивъ... *І впали вѣ серце мнѣ* слова тѣ, мовь скала (БР, 1876: 21) → *Вмираючи мені* Тягар він наложив... *І впали в груди мені* Слова ті мов скала (ЛІМ, 1914: 84). У збірці «З вершин і низин» (1887) паралельне вживання форм *мені/міні/мні*, у перевиданні 1893 року *мені* → *міні*: *Дай і міні* (ЗВН, 1893: 14); *міні в тюрмі аж серце мліє* (ЗВН, 1893: 16); *мні* → *міні*: *Що ж се за нова зоря міні* блисла нині? (ЗВН, 1893: 21); *Ваи дар непрошений* глибоко *грудь міні* ранить (ЗВН, 1893: 41); *Міні* ти твердила (ЗВН, 1893: 63). У збірках «Мій Ізмарагд» і «Давне і нове» зафіксовано заміну *міні* → *мені*: *А вчора сам ти докоряв міні* (МІ, 1898: 84); *Скажіть міні* те тайне слово (МІ, 1898: 91); *Дасть безсмерте й міні!* (МІ, 1898: 111) → *А вчора сам ти докоряв мені* (МІ, 1898: 81); *Скажіть мені* те тайне слово? (МІ, 1898: 102); *Дасть безсмерте й мені* (МІ, 1898: 114).

13. Особовий займенник *я* у Д.в.: енклітичну форму *ми* (зі збірки «Баляды и рассказы») було замінено на нормативну *мені* (у доповненому перевиданні «Із літ моєї молодости»): *Скажи ми* → *мені*, *вѣщунє, а правду всю, чи скоро й якою я смертю умру?* (БР, 1876: 12; ЛІМ, 1914: 69); *Охъ, бо порадики забрала ми* → *мені* судьба (БР, 1876: 21; ЛІМ, 1914: 85).

14. Особовий займенник *він, вона* в Р., З.в.: енклітична форма *го* в збірці «Баляды и рассказы»: *Ходивъ и хитався й дрожавъ, мов старый, мовь старый, мовь сны го* глибокі уняли (БР, 1876: 3) → у перевиданні збірки «Із літ моєї молодости» замінено на *його* (ЛІМ, 1914: 53). Форми *него, єго, єї* → *нього, його, її* («Мій Ізмарагд» → «Давне і нове»): *на него* (МІ, 1898: 53) → *на нього* (ДН, 1911: 63); *єго* (МІ, 1898: 81) → *його* (ДН, 1911: 81); *єї* (МІ, 1898: 53) → *її* (ДН, 1911: 63). У другому виданні збірки «З вершин і низин» (1893) *її* → *єї*:

І де в світі тая сила, щоб в бігу йййі спинила (ЗВН, 1887: 2) → *І де в світі тая сила, щоб в бігу єї спинила* (ЗВН, 1893: 10).

15. Особовий займенник *він* у Д. в.: *му* → *єму* у перевиданні збірки «З вершин і низин» (1887→1893): *Но якісь побожні руки Спочивать му не дали* (ЗВН, 1887: 21); *Неси, о неси му ті вісти* (ЗВН, 1887: 34) → *єму* (ЗВН, 1893: 52); *му* → *йому* («Баляды и росказы», 1876 → «Із літ моєї молодости», 1914): *Чи житье му надогло?* (БР, 1876: 11) → *Чи житє йому набридло?* (ЛІМ, 1914: 67).

16. Зворотний займенник *себе* в Д. в.: форму *дъ собѣ* (давальний відмінок у функції родового), яку зафіксовано в збірці «Баляды и росказы», у перевиданні збірки «Із літ моєї молодости» в одному рядку вилучено, а в іншому замінено на *до себе*: *Вона го дъ собѣ зве рукою, То быстро кивне голововь* (БР, 1876: 20), *Глядитъ, манить го дъ собѣ зъ даля, Цѣлює, мовьбы зъ нѣхотя* (БР, 1876: 20) → *Вона головою хитнула, рукою старцеви кивнула* (ЛІМ, 1914: 82), *Глядитъ, манить його до себе, Цілує, мов би з-нехотя* (ЛІМ, 1914: 83).

17. Редупліковану форму вказівного займенника *тоту* замінено на прикметник *буйну* («Баляды и росказы» → «Із літ моєї молодости»): *Най одберу ѣй тоту пшелицю, Най одберу ѣй ярес жито!* (БР, 1876: 30) → *Най відберу їй буйну пшелицю Най відберу їй ярес жито* (ЛІМ, 1914: 104).

Такі зміни у нових Франкових виданнях пояснюються тим, що автор, орієнтуючись на літературну мову Східної України, сприяв зближенню двох мовних традицій і витворенню єдиної літературної мови всього українського народу. Про це він писав 1902 року у передмові до третього видання «Лиса Микити»: «Я дбав про те, щоб мова моєї перерібки, не тратячи основного характеру галицько-руського нарiччя, все-таки не разила й українців і наближувалася до тої спільної галичанам і українцям літературної мови української, якої витворення так дуже потрібне для нашого суцільного літературного розвою» (Франко, 1902: XV).

Мова І. Франка «за сорок літ літературної діяльності переходила природну еволюцію, як її взагалі переходила письменницька мова на західних українських землях» (Франко, 1937: 31), зазнавала постійного удосконалення та кристалізації, набувала ознак єдиної української літературної мови.

«Така вічно жива й чутка людина, як був Франко, ніколи не лишала написаного ним у тому виді, як воно було надруковане колись; що більш, він дуже радо слухав порад і уваг сторонніх людей і, що вважав за справедливе, виправляв краще і зрозуміліше» (Франкіяна, 2004: 29). Влучно згодом зазначив В. Чапленко, вказавши, що тенденція до очищення літературної мови «від вузьких галицьких льокалізмів мала велике значення взагалі, бо це визначало шлях, яким повинні були йти пізніші галицькі діячі в царині українського мовотворення» (Чапленко, 1970: 155). І хоч І. Франко так і не виробив для себе «зразкової мови», однак «важливість літературної мови він розумів і свідомо йшов до неї» (Огієнко, 1995: 178). Поет перший у Західній Україні став на шлях мовної уніфікації, оскільки «орієнтуючись на Східню Україну, не забував і своєї рідної говірки чи говірок – як невичерпного джерела живлення української літературної мови» (Ковалів, 1968: 12). У цьому й полягає заслуга І. Франка в історії української літературної мови взагалі і в Галичині зокрема.

Висновки. Отже, мовну еволюцію І. Франка простежуємо за такими етапами: 1) відмова від етимологічного правопису на користь фонетичного; 2) відмова від словоформ, спровокованих впливом язичія, на користь говіркових; 3) відмова від вузьких говіркових форм; 4) заміна деяких літературних форм на говіркові, особливо у збірках пізнього періоду; 5) відмова від окремих форм, притаманних для східноукраїнського варіанта, на користь західноукраїнського; 6) варіантне вживання говіркових словоформ та словоформ, притаманних західно- та східноукраїнському варіантам літературної мови. Використовуючи словоформи, нормативні для двох варіантів літературної мови, письменник прагнув, щоб його поезії були однаково зрозумілими і галичанам, і наддніпрянцям. Послідовна відмова від говіркових форм на користь нормативних для західно- та східноукраїнського варіантів літературної мови, окрім деяких випадків, зумовлених римуванням, свідчить про спробу І. Франка долучитися до творення унормованої системи відмінювання української літературної мови. Однак відбувалася і заміна літературних форм на говіркові, які пронизують поетичні твори від першої до останньої збірки й свідчать про вияв толерантності до діалектного мовлення в розумінні Каменяря.

ДЖЕРЕЛА МАТЕРІАЛУ ТА ЇХНІ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- БР 1876** – Франко І. Баяды и розказы. Львів: Зь друкарнѣ Товариства имени Шевченка, 1876. 32 с.
ДН 1911 – Франко І. Давнє й нове. Друге побільшене виданє збірки Мій «Ізмарад». Львів: Накладом українсько-руської видавничої спілки, 1911. 263 с.
ЗВН 1887 – Франко І. З вершин і низин: Збірник поезій. Львів: [Б.в.], 1887. 251 с.
ЗВН 1893 – Франко І. З вершин і низин: Збірник поезій. Друге, доповн. виданє. Львів, накладом Ольги Франко, 1893. 468 с.
ЗЛ 1896 – Франко І. Зівяле листє. Лірична драма. Львів: З друкарні Інст. Ставропігійського, 1896. 112 с.
ЗЛ 1911 – Франко І. Зівяле листє. Лірична драма. Друге виданє. Київ: Друкарня «С.В. Кульженко», 1911. 109 с.
ІДЖ 1900 – Франко І. Із днів журби: поезії. Львів: З друкарні В. Шийковського, 1900. 127 с.
ІЛМ 1914 – Франко І. Із літ моєї молодости. Збірка поезій Івана Франка з п'ятиліття 1874–1878. Львів, 1914. 126 с.
МІ 1898 – Франко І. Мій Ізмарад: поезії. Львів: З друкарні нар. ст. Манецкого і Спілки під зарядом В. Годака, 1898. 174 с.
ST 1906 – Франко І. Semper tigr: Збірка поезій. Львів: накладом україн.-руської видавничої спілки, 1906. 135 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербицька Л. Природно-людський спільносвіт у дидактичній ліриці Івана Франка («Мій Ізмарад», «Давнє і нове»). *Слово і Час*. 2011. №1. С. 39–49.
2. Гузар О. Іван Франко і становлення єдиного українського правопису. *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції* (Львів, 25–27 вересня 1996 р.). Львів, 1998. С. 721–722.
3. Ковалів П. Значення І. Франка в розвитку літературної мови Галичини. *Записки НТШ. Т. CLXXXIV: Іван Франко. Збірник доповідей для відзначення 110-річчя народин і 50-річчя смерті Івана Франка*. 1968. Ч. II. С. 5–12.
4. Корнієнко Н. П. Авторські зміни в мові творів Івана Франка. *Наукові записки. Т. VII. Присвячений сторіччю з дня народження І.Я. Франка. Серія філологічна*. Львів: Львівський держ.пед.ін-т, 1956. С. 19–59.
5. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. Львів, 1995. 296 с.
6. Франкіяна Василя Сімовича / Упорядкування, передмова та примітки Марії Білоус і Зеновія Терлака. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. 234 с.
7. Франко І. З вершин і низин. Переднє слово. *Франко І. З вершин і низин: Збірник поезій*. Друге, доповн. виданє. Львів, накладом Ольги Франко, 1893. С. 3–5.
8. Франко І. Переднє слово до другого видання. *Франко І. Зівяле листє. Лірична драма*. Друге виданє. Київ: Друкарня «С.В. Кульженко», 1911. С. 7–8.
9. Франко І. Переднє слово. *Франко І. Давнє й нове*. Друге побільшене виданє збірки Мій «Ізмарад». Львів: Накладом українсько-руської видавничої спілки, 1911. С. III–V.
10. Франко І. Хто такий Лис і відки родом? *Франко І. Лис Микита*. Третє поправлене видання. Львів: Накладом Руського Товариства педагогічного, 1902. С. V–XV.
11. Франко Т. «Лис Микита». Критичний розбір поеми І. Франка. *Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка*. Т. XXIII. Львів: Накладом Товариства, 1937. 101 с.
12. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (XVII століття – 1933 рік). Нью-Йорк, 1970. 446 с.
13. Шерех Ю. Мовна дискусія 1891–1893 років і участь у ній Івана Франка. *Рідне слово*. 1946. Ч. 6. С. 73–79.

REFERENCES

1. Verbytska L. (2011) Pryrodno-liudskiy spilnosvit u dydaktychnii lirytsi Ivana Franka («Mii Izmarahd», «Davnie i nove»). [Natural and human community in the didactic lyrics of Ivan Franko ("My Emerald", "Old and New")]. *Slovo i Chas*, no 1, pp. 39–49.
2. Huzar O. (1998) Ivan Franko i stanovlennia yedynoho ukrainskoho pravopysu [Ivan Franko and the formation of a single Ukrainian spelling]. *Ivan Franko – pysmennyk, myslytel, hromadianyn: Materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii* (Lviv, 25–27 veresnia 1996 r.). Lviv. pp. 721–722.
3. Kovaliv P. (1968) Znachennia I. Franka v rozvytku literaturnoi movy Halychyny [The importance of Ivan Franko in the development of the literary language of Galicia]. *Zapysky NTSh. T. CLXXXIV: Ivan Franko. Zbirnyk dopovidei dlia vidznachennia 110-richchia narodyn i 50-richchia smerty Ivana Franka*. Ch. II. pp. 5–12.
4. Korniienko N. P. (1956) Avtorski zminy v movi tvoriv Ivana Franka [Author's changes in the language of Ivan Franko's works]. *Naukovi zapysky. T. VII. Prysviachenyi storichchiu z dnia narodzhennia I.Ia. Franka. Serii filolohichna*. Lviv: Lvivskiy derzh.ped.in-t. pp. 19–59.
5. Ohiienko I. (Mytropolyt Ilarion) (1995) *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy* [History of the Ukrainian literary language]. Lybid. 296 p. (in Ukrainian)
6. Frankiiiana Vasylia Simovycha (2004) [Frankiyan Vasyl Simovych] / Uporiadkuvannia, peredmova ta prymitky Marii Bilous i Zenovii Terlaka. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. 234 p. (in Ukrainian)
7. Franko I. (1893) Z vershyn i nyzyn. Perednie slovo [From the peaks and lowlands. Foreword] / *Franko I. Z vershyn i nyzyn: Zbirnyk poezii*. Druhe, dopovn. vydanie. Lviv, nakladom Olhy Franko. pp. 3–5.
8. Franko I. (1911) Perednie slovo do druhoго vydannia [Foreword to the second edition]. *Franko I. Ziviale lystie. Lirychna drama*. Druhe vydanie. Kyiv: Drukarnia «S.V. Kulzhenko». pp. 7–8.
9. Franko I. (1911) Perednie slovo [Foreword]. *Franko I. Davnie y nove. Druhe pobilshene vydanie zbirky Mii «Izmarahd»*. Lviv: Nakladom ukrainsko-ruskoї vydavnychoї spilky. pp. III–V.

10. Franko I. (1902) Khto takiy Lys i vidky rodom? [Who is the Fox and how come?] *Franko I. Lys Mykyta*. Tretie popravlene vydannia. Lviv: Nakladom Ruskoho Tovarystva pedagogichnoho. pp. V–XV.
11. Franko T. (1937) «Lys Mykyta». Krytychnyi rozbir poemy I. Franka ["Nikita's Fox." Critical analysis of I. Franko's poem]. *Zbirnyk filolohichnoi seksii Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. KhKhIII. Lviv: Nakladom Tovarystva. 101 p.
12. Chaplenko V. (1970) *Istoriia novoi ukrainskoi literaturnoi movy (XVII stolittia – 1933rik)* [History of the new Ukrainian literary language]. New York. 446 p. (in Ukrainian)
13. Sherekh Yu. (1946) Movna dyskusiiia 1891–1893 rokiv i uchast u nii Ivana Franka [Language discussion of 1891–1893 and Ivan Franko's participation in it]. *Ridne slovo*. Ch. 6. pp. 73–79.